

MINISTERIO DE
educación
ESTADO PLURINACIONAL DE BOLIVIA

Viñay Pacha

Allin kawsaypaq

Aymuray killa 2012 wata

Qhichwata yachaqarikunapaq

RURI

Parlanarikunachik _____ 3

Yachaqasqanchikta

yuyarinachik _____ 7

Ripuy wayñuta

takirinachik _____ 8

Imatataq kunan yachaqarisunchik?

Kunanqa runa sutirantikunata, rimachiqkunawan k'askaqkunata parlaypi, qillqaypi apaykachayta yachaqarisunchik.

WiñayPacha

Bolivia Suyu Yachay Kamachina Wasip sapa iskay qanchischaw qhichwa simi yachachiynin.

Yachay Kamachina.

Ñawra Kawsaypura Rimaykuna Kamachina T'aqa.

Av. Arce Nº 2147

Karu rima: 2442144 – 2442074

e-mail: winaypacha@minedu.gob.bo

Yachay Kamachiq:	Roberto Aguilar Gómez
UPIIP Umalliq:	Walter Gutiérrez Mena
Purichiq:	Aurora Quinteros
Yanapaq:	Samuel Yanaje Yarvi
Qillqaq:	Juan Revollo Valencia
Phutukuna:	Juan Revollo Valencia (2011)
P'anqap uyan:	Chuwi Kurakakuna
	Juan Revollo Valencia (2011)
Siqichaq:	ORURO Artes Gráficas s.r.l.
Ñit'iq:	

La Paz - Bolivia 2012

Sutirantikuna

Qhichwa simipiqa qanchis sutiranti tiyan.

Ñuqa = yo

Qam = tú

Pay = él/ella

Ñuqanchik = nosotros/as (tukuypaq)

Ñuqayku = nosotros/as (jukkunallapaq)

Qamkuna = ustedes

Paykuna = ellos/ellas

Kimsa kaq sutirantiqa (pay) warmipaqpis qharipaqpis kikillan apaykachakun.

Paykuna yachaywasiman rinku => qharikuna warmikuna yachaywasiman rinku.

Ñawpa kaq achkha sutirantiqa iskaymin. Kaykunaqa kayjinamanta apaykachakun:

Ñuqanchik purinchik => Tukuy parlaqpa muyuyninpi kaqkuna.

Ñuqayku puriyku => Mana tukuychu, parlaqwan khuska kaqla, mana chay muyuypi kaqkunaqa.

Rimachiqta sapa sutirantiwan apaykakanapaqtaq kay k'askaqkunata k'askachina:

Ñuqa taki-ni

Qam llamk'a-nki

Pay mikhu-n

Ñuqanchik puri-nchik

Ñuqayku ranti-yku

Qamkuna ri-nkichik

Paykuna jamu-nku

Parlanarikunachik

1

Sutirantikunawan “kay” rimachiqwan rimaykunata ñawirisun.

Ñuqa Antuku kani.
Ñuqaqa Ch'allamanta kani.
Ñuqaqa Kuraq tata kani.

Qamqa Aykilimanta
kanki, ichari?

Ñuqaqa
Qhiwiñalmanta
kani.

Ari, ñuqaqa Aykilimanta
kani.
Qamri?

2

Pichus kasqanchikta riqsichikunanchikpaq qillqanachik.

Pitaq qam kanki? Ñuqaqa kani

Maymantataq qam kanki? _____

Imatataq qam ruwanki? _____

Imataq sutyki? Ñuqap sutyqa Carlos

Maymantataq kanki? _____

Imataq kanki? _____

Imatataq ruwanki?

Yachaqaq
Yachachiq
Jampiq
Takiq
Qhawaq
Qillqaq
Kuraka
Kamachiq
Jilaqata

1 Luciomanta ñawirinachik.

Payqa Lucio.
Payqa Tarijamanta.
Payqa yachaqaq.
Payqa wawqiy.

2 Yawar masiykita siqirquspa imallatapis riqsirichiwayku.

Payqa _____

_____

_____

_____

3 Kimsantiykichikmanta willarikuy.

Ñuqa Fidel kani.
Ñuqa Purumamanta kani.
Ñuqa Kuraka kani.

Qam Serafín kanki.
Qam Kallawayamanta
kanki.
Qam Kuraka kanki.

Payqa Delfín.
Payqa Chichas jap'iyamanta.
Payqa Kasiki.

4

Phutukunata qhawarispa, tapunarikuspa qillqaykunachik.

Ñuqaqa Valentin kani

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

Qamqa Rolando kanki

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

~~~~~

5

Pikunataq kanku? Ñuqa, qam, pay sutirantita apaykachaspa sapa jukmanta willarikuy.

6

Sutirantikunawan junt'achispa "takiy" rimachiqwan rimarinachik.

_____ takini.

Qam _____.

_____ takin.

Qam wayñutachu
takinki?

Ari, ñuqaqa
wayñuta takini.

Ñuqaqa tinkuta
takini.

7

Mana allin qillqasqa simikunata llisk'unachik, allin kaqkunatataq muyupi wichq'anachik.

ñuqa

takiy

qam

taquiy

sutirantin

takinki

Kuraka

taquinki

kani

qan

cani

nuqa

sutiranti

Kuraca

Tukuy rimachiqkunaqa -y k'askaqpipuni tukukunku:

taki-y, ruwa-y, puri-y, llamk'a-y

Imaymana k'askaqkunawan apaykachanapaqtaq chay -y k'askaqtaqa qhichukun, chaymantaq wak k'askaqkunata k'askachikun:

Ñuqa taki-ni
Qam ruwa-nki
Pay puri-n
Nuqanchik llamk'a-nchik

Rimachiqpa yuyaynin sutiman urmaptinga -ta k'askaqta chay sutiman yapakun:

Qam wayñu-ta taki-nki

Yachaqasqanchikta yuyarinachik

1 Sutirantiwan, rimachiqwan, k'askaqwan ima suqta rimaykunata qillqanachik.

Ñuqaqa Tarijamanta kani

Ripuy wayñuta takirinachik

Ay warmisitay

Julian Ortiz

Chay Beni ladoman, wawitay, ay warmisitay,
ripuyman ñichkani.

Kutirqamuytawan, wawitay, ay warmisitay,
pusakapusqayki.

Wawa chhuku chhuku, wawitay, ay warmisitay,
wuru chhuku chhuku.

Maypuni runaqa, wawitay, ay warmisitay,
llaqtanchikpi chhuqu.

Pampa chachakuma, wawitay, ay warmisitay,
luma chachakuma

Waqтатаq qhipaman, wawitay, ay warmisitay,
juchan yachakunman.

Purikuspapis tusukuspapis, ay warmisitay,
runa(ta) rimachini.

Juch'uyta jatunta, wawitay, ay warmisitay,
runa(ta) parlachini.

Machasqamanta ch'akimantataq, ay
warmisitay,

runap qhawaranan.

Imapuni kani, wawitay, ay warmisitay,
maypipis chinkayman.

Kayjina yachaykunata kay winaypacha@minedu.gob.bo
kaqman aparichimuy.